

Potvrzuje to aj moja osobná skúsenosť z kurzu Grécke minimum, ktorý vediem pre študentov filozofie na FiF UK v Bratislave. Publikácia je na študijné účely prístupná aj online. Tu sa však vyžaduje zadanie prístupového mena a hesla,¹ ktoré dostane študent na úvodnej hodine kurzu. Veľký význam má skutočnosť, že podobná publikácia v českom ani v slovenskom jazykovom prostredí neexistuje. Odporúčam ju nielen študentom, ale aj širšej odbornej verejnosti, ktorá má záujem o nahliadnutie do tajov filozofickej gréčtiny.

Andrej Kalaš

Mgr. Andrej Kalaš, PhD.
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Šafárikovo nám. 6
818 01 Bratislava 1
SR

AGNIESZKA WOSZCZYK:

Problem *hen* i *aoristos dyas* w *Enneadach* Plotyna (Problém *hen* a *aoristos dyas* v Plotinových *Enneadách*)

Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2007, 220 s.

Na Slovensku sa komplexne nezaoberal analýzou Plotinovej filozofie ešte ani jeden autor.¹ V Čechách je situácia o niečo lepšia, v roku 2002 vydal vo vydavateľstve OIKOYMENH monografiu pod titulom *Plótínova metafyzika svobody* Filip Karfík. Domnievam sa, že nedostatočný záujem o tvorbu vrcholného predstaviteľa novoplatonizmu je podmienený aj tým, že ani v Čechách, ani na Slovensku dodnes nevznikol kompletný preklad jeho *Ennead*. Týmto hendikepom nie je zaťažená poľská filozofická obec,² ktorej súčasťou je aj mladá filozofka Agnieszka Woszczyk z Inštitútu filozofie Sliezskej univerzity v Katoviciach.

Ako vyplýva z názvu recenzovanej monografie, jej kardinálnou témou je vzťah medzi jedným a mnohým v Plotinovej metafyzike. Je všeobecne známe, že koncepcia *Jedna* (*hen*) tvorí fundamentálny prvok metafyziky najvýznamnejšieho exponenta novoplatonizmu, a tá je zase najdôležitejšou zložkou jeho filozofie. Za centrálny problém Plotinovej metafyziky A. Woszczyk považuje otázku vzniku mnohosti z absolútneho *Jedna*. Snaží sa

¹ S láskavým súhlasom autora publikácie uvádzame exkluzívne pre čitateľov časopisu *Filozofia* kompletne prístupové údaje online verzie publikácie: <http://www.phil.muni.cz/fil/terminologie/>; meno: terminologie, heslo: alfabet.

¹ Čiastočnou výnimkou je monografia Pavla Labudu: *Onto-teológia: Plotinos versus Heidegger*. Ružomberok: FF KU 2007.

² Ešte v roku 1959 bol vo Varšave publikovaný dvojzväzkový Krokiewiczov preklad.

poukázat na otázku, či nevzniká komplikácia, ak je mnohosť interpretovaná vo väzbe s *Jedným*. Jednoducho ide o otázku, či možno Plotinovu metafyziku interpretovať monisticky, alebo dualisticky. V tejto súvislosti Agnieszka Woszczyk upozorňuje, že mnohí interpretátori sa sústredili na analýzu *Jedna*, no uplatnili redukcionistickú, a teda nedostačujúcu interpretáciu problematiky *aoristos dyas* – neurčitej dvojice. Monografia *Problem hen i aoristos dyas w Enneadach Plotyna* (Problém *hen* a *aoristos dyas* v Plotinových *Enneadách*) je členená na dve časti, pričom prvá časť obsahuje dve a druhá časť päť kapitol, ktoré sú štruktúrované do ďalších myšlienkových celkov.

Prvá časť recenzovaného titulu je najskôr zacielená na zvýraznenie ťažkostí pri interpretácii Plotinovho spisu (dielo má nesystémový charakter; Plotinove interpretácie nie sú definitívne, a preto sú niekedy kontradiktórické; *Jedno* nemôže byť odhalené jazykom...). Agnieszka Woszczyk správne upozorňuje, že pri analýze *Ennead* je potrebná veľká opatrnosť, preto autorka na viacerých miestach pripúšťa niekoľko interpretačných variantov. Nasledujúca kapitola prvej časti skúma zdroje Plotinovej koncepcie *Jedna* (*hen*) a neurčitej dvojice (*aoristos dyas*). A. Woszczyk dokazuje, že okrem Platónovho dialógu *Parmenidés* a jeho nepísaných náuk (*agrapha dogmata*) je zreteľný vplyv stredoplatonizmu a novopytagorovcov. Autorka sa permanentne snaží poukazovať na väzbu medzi Plotinovou tvorbou a Platónovým myslením, najmä jeho „nepísanými náukami“ (ktoré možno dešifrovať najmä z Aristotelových diel a spisov Alexandra z Afrodisiady). Vplyv Platónových nepísaných náuk sa podľa jej názoru prejavuje v dvojici *mega kai mikron*, ktorá poslúžila Plotinovi na konštrukciu dyády *Jedno – neurčitá dvojica*. Agnieszka Woszczyk sa ďalej venuje analýze štyroch modelov možného vzťahu medzi *hen* a *aoristos dyas* (duálny, monistický, štrukturálny, vertikálny), pričom konštatuje, že tieto modely sa nemusia vzájomne vylučovať.

Druhá časť monografie je zacielená na analýzu centrálného problému: relácie *Jedno – neurčitá dvojica*. Zdôrazňujem, že analýza je uskutočnená na základe dôkladnej práce s Plotinovými *Enneadami*. A. Woszczyk však upozorňuje na komplikácie spojené so snahou vytvoriť interpretáciu filozofie najvýznamnejšieho mysliteľa novoplatonizmu na základe analýzy tohto diela (o týchto komplikáciách podrobne písala v prvej časti). Skôr, ako sa začala venovať analýze vzťahu *hen – aoristos dyas*, sústredila sa na skúmanie Plotinovho chápania bytia ako zloženiny jednoty a mnohosti. Podľa interpretácie A. Woszczyk pri objasňovaní konkrétneho bytia ako zloženiny jednoty a mnohosti sa Plotinos viackrát odvoláva na princíp *aoristos dyas*. Ďalej upozornila na riziká emanačného modelu pri explikácii Plotinovho myslenia a zdôraznila nevyhnutnosť jeho preformulovania. Jej návrh nového chápania emanácie spočíva na predpoklade, že v *Jednom* úplne absentuje množnosť, to znamená, že nemôže bezprostredne generovať množnosť.

V druhej kapitole sa podrobne venovala analýze *Jedna*, ktorá je, ako viackrát zdôraznila, skomplikovaná skutočnosťou, že je to oblasť inteligibilného sveta. Podľa jej názoru *Jedno* možno interpretovať ako hranicu (*peras*) a zároveň ako tvoriacu a účelovú príčinu. Agnieszka Woszczyk konštatuje, že kardinálnou charakteristikou Plotinovej metafyziky je to, že za svoje východisko považuje pytagorovsko-platónsky ontologický model. Tento model však stojí v protiklade k monistickému emanačnému modelu, preto A. Woszczyk pokračuje v jeho reinterpretácii.

V tretej kapitole autorka poukazuje na väzbu medzi Plotinovou koncepciou neurčitej dvojice a jeho chápaním matérie. Matériu podľa nej musíme diferencovať na dva typy: zmyslovú a noetickú. Ďalej demonštruje zhodnosť systémovej funkcie medzi *aoristos dyas* a matériou (*Dyáda-matéria*), ktorá ako princíp produkuje mnohosť, chyby a zlo. Tým stavia do protikladu dva princípy: *Dyádu-matériu* a *Jedno-dobro*. Z toho pre A. Woszczyk vyplýva metafyzický dualizmus. Autorka si uvedomuje, že Plotinos sa jednoznačne nevyjadril, či existuje relácia medzi *Jedným* a matériou. Poukazuje však na niektoré miesta v *Enneadach*, kde Plotinos o týchto princípoch hovorí ako o protikladných *archai*.

Z tejto interpretácie vyplýva nevyhnutnosť reinterpretovať koncepciu emanácie (4. a 5. kapitola). Tento interpretačný problém možno podľa Agnieszky Woszczyk vyriešiť takým chápaním emanácie, v ktorom *Jedno* nie je traktované ako pôvod mnohosti. *Jedno* chápe ako najvyššiu hypostasis (s týmto poňatím však nemôžem súhlasiť, pretože *Jedno* je zdrojom všetkých hypostáz, a teda ho s nimi nemožno stotožňovať), ktorá dáva konkrétnym bytiam jednotu. Do tohto procesu však zasahuje druhý princíp *Dyáda-matéria*, ktorá znižuje jednotu, to znamená, že konkrétnym bytiam dodáva chyby a neurčitosti. *Dyáda-matéria* sa teda zúčastňuje na konštituovaní konkrétnych bytí. Ako zdôrazňuje Agnieszka Woszczyk, všetky hypostázy (Duch, duša), a ešte vo väčšej miere zmyslovo vnímateľné bytia sa vyznačujú čoraz menšou mierou jednoty a čoraz väčšou mierou mnohosti. Tento regres vyplýva z čoraz menšieho vplyvu *Jedna* a čoraz väčšieho vplyvu druhého princípu *Dyády-matérie*. Neurčitá dvojica je teda v interpretácii A. Woszczyk chápaná ako zásada mnohosti.

Recenzovaná monografia je napísaná exaktným, no prístupným jazykom na vysokej teoretickej úrovni. Originálnym spôsobom reflektuje a exponuje viaceré interpretačné problémy, s ktorých riešením sa síce erudovaný recipient nemusí vždy stotožniť, no napriek tomu publikácia prispieva k prehĺbovaniu poznania v oblasti Plotinovej filozofie, a zvlášť jeho metafyziky.

Ulrich Wollner

Mgr. Ulrich Wollner, PhD.
Katedra filozofických vied FHV UMB
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica
SR